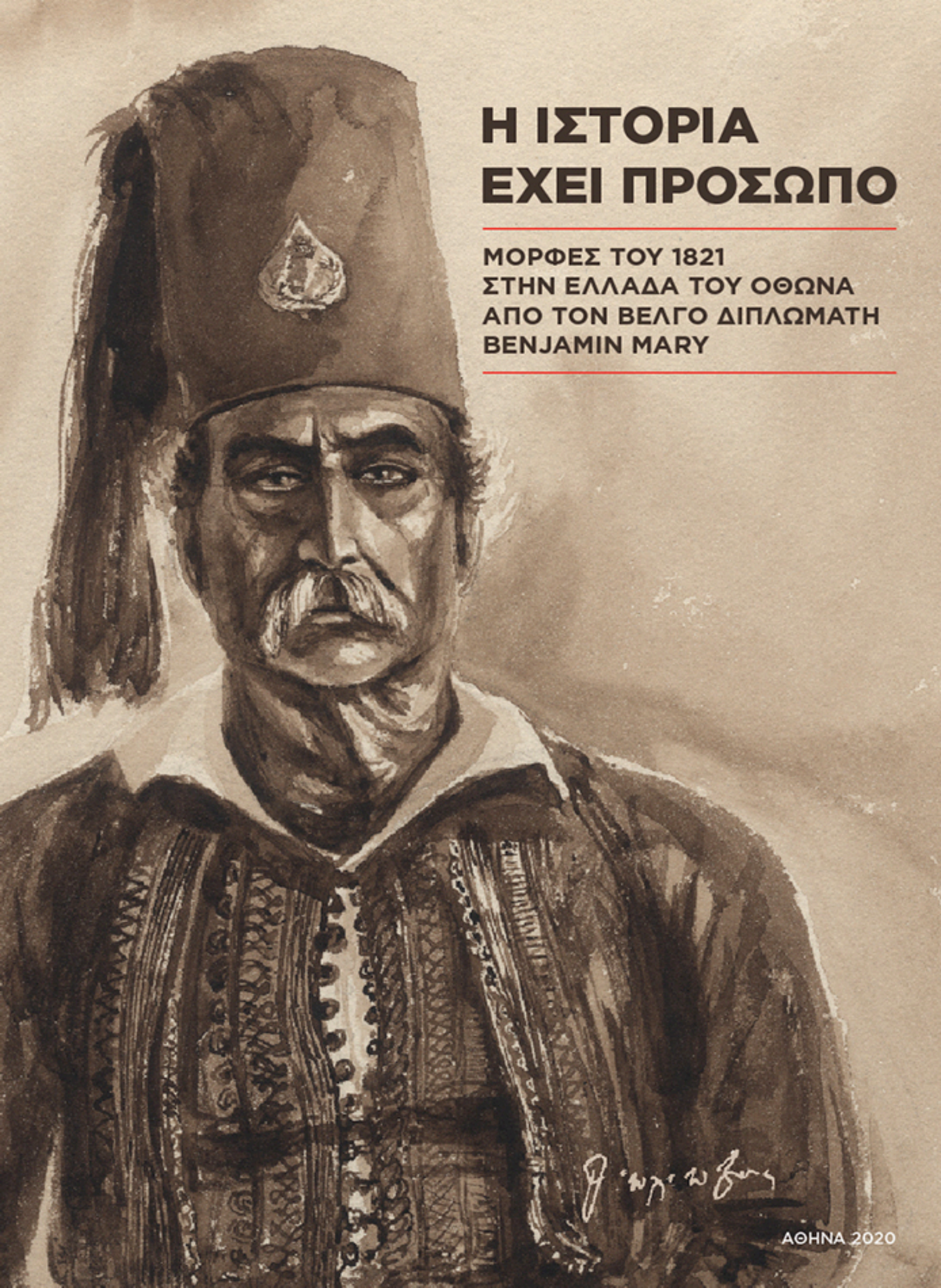

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΧΕΙ ΠΡΟΣΩΠΟ

ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥ 1821
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟΥ ΟΘΩΝΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΒΕΛΓΟ ΔΙΠΛΩΜΑΤΗ
BENJAMIN MARY

Benjamin Mary

ΑΘΗΝΑ 2020

Συλλογικός τόμος

Επιστημονική επιμέλεια – Συντονισμός έρευνας

Χαρίκλεια Γ. Δημακοπούλου

Έρευνα – Κείμενα

Ίφιγένεια Βογιατζή

Μαρία Πιουρούκου

Χαρίκλεια Γ. Δημακοπούλου

Δήμητρα Κουκίου

Leonora Navari

Πώργος Τζεδόπουλος

Επιμέλεια, διόρθωση κειμένων και σύνταξη αναλυτικού εύρετηρίου

Μίτση Σκ. Πικραμένου

Συντονισμός εκδόσεως

Μαρία Πιουρούκου, Δώρα Μητσώνια, Δημήτρης Στεφάνου

Σχεδιασμός εκδόσεως και έξωφύλλου

Δώρα Μητσώνια

Ψηφιοποίηση λευκώματος

Δημήτρης Στεφάνου, Αντώνης Βάλαμος

Εκδότης

AdVenture A.E.

Λεωφ. Βασ. Γεωργίου Β' 10, 10674, Αθήνα, Ελλάδα

info@adventuresa.gr

Αναλυτικό εύρετήριο διαθέσιμο στις ιστοσελίδες: www.sylviaioannoufoundation.org και www.nhmuseum.gr

ISBN: 978-618-83044-5-1 (AdVenture A.E.)

ISBN: 978-960-6812-97-2 (Ιστορική και Έθνολογική Έταιρεία της Ελλάδος - Έθνικόν Ιστορικό Μουσείο)

© 2020 Sylvia Ioannou Charitable Foundation & Ιστορική και Έθνολογική Έταιρεία της Ελλάδος - Έθνικόν Ιστορικό Μουσείο

Απαγορεύεται ή αναπαράγωγή, αναδημοσίευσις ή αντιγραφή μέρους ή του συνόλου της παρούσης εκδόσεως –καθώς και του αναλυτικού εύρετηρίου– με όποιονδήποτε τρόπο και όποιοδήποτε μέσον χωρίς την έγγραφη άδεια του Sylvia Ioannou Charitable Foundation (www.sylviaioannoufoundation.org) και της Ιστορικής και Έθνολογικής Έταιρείας της Ελλάδος - Έθνικου Ιστορικού Μουσείου (www.nhmuseum.gr). Το περιεχόμενο των κειμένων αποτελεί αποκλειστική έκφραση της γνώμης των συγγραφέων και όχι κατ' ανάγκην των εκδοτών.

Ἡ Ἱστορία ἔχει πρόσωπο

*Μορφές τοῦ 1821 στὴν Ἑλλάδα τοῦ Ὅθωνα
ἀπὸ τὸν βέλγο διπλωμάτη Benjamin Mary*

ΕΘΝΙΚΟ
ΙΣΤΟΡΙΚΟ
ΜΟΥΣΕΙΟ

Ἀθήνα 2020

Περιεχόμενα

Πίνακες εικόνων και προσωπογραφιών	9
Εισαγωγικά	
Ἡ Ἱστορία ἔχει πρόσωπο	15
Ἄρτεμις Σκούταρη	
Προλογικά	17
Ἰωάννης Κ. Μαζαράκης-Αἰνιάν	
Τοῖς ἐντευξομένοις	19
Χαρίκλεια Γ. Δημακοπούλου	
Τὸ τεκμήριο	21
Μαρία Γιουρούκου - Leonora Navari	
Ἕνας ρομαντικός φιλελεύθερος στὴν ὀθωνικὴ Ἑλλάδα: ὁ βέλγος διπλωμάτης Benjamin Mary	25
Γιώργος Τζεδόπουλος	
Ὁ ζωγράφος Mary	43
Ἰφιγένεια Βογιατζή	
Benjamin Mary, ὁ φωτορεπόρτερ τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τοῦ 1843-1844	47
Δήμητρα Κουκίου	
Τὸ ἐκκλησιαστικὸ ζήτημα καὶ οἱ προσωπογραφίες	59
Χαρίκλεια Γ. Δημακοπούλου	
Ἡ παρουσία τῆς Κύπρου στὸ λεύκωμα τοῦ Benjamin Mary	65
Δήμητρα Κουκίου	
Μεταξὺ εἰκόνων καὶ ἔρευνας	69
Χαρίκλεια Γ. Δημακοπούλου	
Οἱ προσωπογραφίες	73
Βιογραφικὰ σημειώματα εἰκονιζομένων	209
Βιβλιογραφία	363
Συνοπτικὸ εὔρετήριο	379

Ο μοναδικός κάτοικος της νήσου Σκάντζουρας στις Σποράδες (Διαβολονήσια), 29 Μαΐου 1840. Στη δεξιά γωνία του σχεδίου διακρίνονται σημειώσεις του B. Mary για την ένδυμασία του νησιώτη: «Le seul habitant de l'île de Skantzoura (Sporades – îles du Diable) 29 mai 1840»

Υδατογραφία διαστάσεων 24x17 εκ. από το λεύκωμα του Benjamin Mary «Grèce. N° 4. Vues de Grèce ...» (κομμένη δεξιά)

Ίδρυμα Σύλβιας Ίωάννου, B.2378

Ο ζωγράφος Mary

Ιφιγένεια Βογιατζή
Αρχαιολόγος-Μουσειολόγος
Υπεύθυνη Μονίμων Συλλογών του Έθνικού Ιστορικού Μουσείου

Πα να αξιολογηθεί σωστά τὸ ἔργο τοῦ Mary, πρέπει νὰ ἀπαντηθοῦν τὰ ἐρωτήματα: τί ἐπιλέγει νὰ ζωγραφίσει, πῶς ζωγραφίζει, τί ἀξία ἀποδίδει ὁ ἴδιος στὰ ἔργα του, τί μπορούμε νὰ συμπεράνουμε γιὰ τὸν ἴδιο ἀπὸ τὰ ἔργα του, ἀλλὰ καὶ τί ἀποκομίζουμε σήμερα ἀπὸ αὐτά.

Στὸ ὑλικὸ τοῦ παρόντος ἔργου, ἀποτυπώνονται τόσο πρωταγωνιστὲς τῆς πολιτικῆς, θρησκευτικῆς, πνευματικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ νεοπαγοῦς ἑλληνικοῦ βασιλείου ὅσο καὶ μορφὲς ποὺ ὁ Mary συναντᾷ στὴν καθημερινότητα καὶ στὰ ταξίδια ποὺ κάνει ἐξ αἰτίας τῆς φύσεως τῆς ἐργασίας του. Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὶς διπλωματικές του ἀναφορές, ἡ ἐνασχόλησή του μὲ τὴ ζωγραφικὴ ἦταν ὑψηλὰ στὶς προτεραιότητές του καὶ παρούσα στὴ ζωὴ του παράλληλα μὲ τὴν ἐπίσημη ἐργασία του.

Προστίθεται ἔτσι κι ἐκεῖνος στὴ μακρὰ χορεία περιηγητῶν τῆς πρὸ φωτογραφίας ἐποχῆς ποὺ στηρίζονται στὶς ἱκανότητές τους ὡς σκιτσογράφοι γιὰ νὰ ἐπιστρέψουν μὲ εἰκόνες ἀπὸ τοὺς τόπους ποὺ εἶχαν ἐπισκεφθεῖ. Ὁ ἴδιος εἶναι ὑπερήφανος γιὰ τὸ ζωγραφικὸ του ἔργο καὶ τὸ ἐπιδεικνύει σὲ κάθε εὐκαιρία. Μεταξὺ ἄλλων, σὲ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνες, ὅπως στὸ βασιλικὸ ζεῦγος τῆς Ἑλλάδος, τὸν Ὁθωνα καὶ τὴν Ἀμαλία, ἢ στὸν Μωχάμετ Ἄλη τῆς Αἰγύπτου. Ὅλοι γίνονται μάρτυρες καὶ ἀποδέκτες τοῦ ἀναμφισβήτητου ταλέντου του καὶ τὸν συγχαίρουν γιὰ τὴν πιστότητα τῆς ἀποδόσεως τῶν θεμάτων.

Ἄν καὶ ὁ ἴδιος ὁ Mary ἀναφέρει ὅτι προτιμᾷ νὰ ζωγραφίζει τοπία, μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν οἱ προσωπογραφίες του, καθὼς ἀποδεικνύεται ἐξαιρετικὸς φυσιογνωμιστής. Εἰδικὰ ἐκεῖνες ποὺ συνοδεύονται ἀπὸ σημειώσεις γιὰ τὸν χαρακτήρα καὶ τὸ ἔργο τῶν εἰκονιζομένων γίνονται, κατὰ κάποιον τρόπο, συμπλήρωμα τῶν διπλωματικῶν του ἀναφορῶν, λειτουργοῦν ὡς εἰκονογράφησή τους καὶ ἀποτελοῦν σχόλια, συνήθως εὐστοχα, γιὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὶς καταστάσεις ποὺ συναντᾷ.

Ἀπὸ τὶς σημειώσεις ποὺ συνοδεύουν τὰ ἔργα τοῦ Mary, ἀντλοῦμε πληροφορίες ἀπὸ τὸν ἴδιο γιὰ τὸν τρόπο ποὺ ἐργαζόταν. Τὶς περισσότερες φορὲς ζητοῦσε ἀπὸ τοὺς εἰκονιζομένους νὰ ποζάρουν, συχνὰ ὅμως ἀποτύπωνε ὅ,τι ἔβλεπε γιὰ νὰ περάσει τὸν χρόνο του. Κάποιες φορὲς μάλιστα σκιτσάρειε στὰ κρυφὰ ἢ χωρὶς νὰ τὸν ἀντιληφθοῦν (π.χ. πορτραῖτο Ρίζου Νερουλοῦ¹, κοιμωμένου Νικηταῤ²), ἐνῶ ἄλλες φορὲς πάσχιζε νὰ ἀποτυπώσει μία φευγαλέα μορφή μὲ γοργὲς κινήσεις, ὅπως στὴν περίπτωση τῶν

1. Ἰάκωβος Ρίζος Νερουλός, προσωπογραφία 94.

2. Νικηταῤ κοιμώμενος, προσωπογραφία 77.

Προσωπογραφία 8. Ιωάννης Μακρυγιάννης, συνταγματάρχης (35x26,5 εκ.)

Προσωπογραφία 9. Χριστόδουλος Χατζηπέτρου, συνταγματάρχης (35x26,5 εκ.)

Προσωπογραφία 42. Σπυρίδων Γ. Καραϊσκάκης, Αθήνα (29,5x24,5 εκ.)

Προσωπογραφίες 43. Αναστάσιος Μαυρομιχάλης και Ήλίας Σαλαφατίνος, Αθήνα (34x26 εκ.)

Προσωπογραφία 66. Λάζαρος Κουντουριώτης, Ύδρα (34,5x24,2 εκ.)

Προσωπογραφία 67. Κωνσταντῖνος Βώκος, "Υδρα (31,5x18,7 εκ.)

Προσωπογραφίες 111, οδηγός σχεδίου

Παπᾶ Γιάννης, Σικυῶν

[Προσωπογραφία 40]

Ὁ εἰκονιζόμενος φέρει τελείως ἀσυνήθιστο κάλυμμα κεφαλῆς καὶ μάλιστα γιὰ ἱερέα. Δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ καλυμμαύχι,

ἀλλὰ δὲν μοιάζει καὶ μὲ φέσι, παρ' ὅλο πὺ ἴσως διακρίνεται μίᾳ κοντῇ φούντᾳ στὰ ἀριστερά. ΧΓΔ

❖ **Σημειώσεις:** [B. Mary ἢ ἄλλο χέρι:] Papa Gianni / à Sycione / 9bre 1841

Χατζῆς

[Προσωπογραφία 41]

Ὁ Benjamin Mary ἀπέδωσε ἕναν «χατζῆ». Μὲ αὐτὴν τὴν ἐπωνυμία ἦταν (καὶ εἶναι) γνωστοὶ οἱ μουσουλμάνοι, ἀφοῦ ἔκαναν τὸ προσκύνημα στὸν ἱερό τόπο τῆς θρησκείας τους, τὴ Μέκκα. Τὸ προσκύνημα αὐτό, μία ἀπὸ τὶς πέντε ὑποχρεώσεις κάθε ἀφοσιωμένου στὸ Ἰσλάμ, πρέπει νὰ γίνεται τουλάχιστον μία φορὰ στὴ ζωὴ κάθε πιστοῦ στὸν Μωάμεθ καὶ τὴ διδασκαλία του. Τότε ἀποκτᾷ τὸν τίτλο τοῦ χατζῆ, πὺ προστίθεται

στὸ ὄνομά του καὶ κληροδοτεῖται στὰ παιδιά του. Ὁ τίτλος ἰσχύει καὶ γιὰ τοὺς χριστιανοὺς πὺ ἔχουν προσκυνήσει τοὺς Ἁγίους Τόπους. Ἡ παρουσία τοῦ μουσουλμάνου στὴν Ἀθήνα τῆς ἐποχῆς λειτουργεῖ ὡς τεκμήριο τῆς μεταβατικῆς φάσεως τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας. Ἀρκετοὶ μουσουλμάνοι ὁθωμανοὶ ἐξακολουθοῦσαν νὰ διαβιοῦν στὴν Ἀθήνα τῶν ὁθωνικῶν χρόνων. IB

❖ **Σημειώσεις:** [Τίτλος:] Hadgi [B. Mary:] d'après nature / à Athènes / 27 X^{bre} 1841

Σπυρίδων Γ. Καραϊσκάκης

[Προσωπογραφία 42]

Ἦταν ὁ μοναδικὸς γιὸς τοῦ πασίγνωστου ἀγωνιστῆ Γεωργίου Καραϊσκάκη καὶ τῆς Ἐγκολπίας Σκυλοδήμου, ἡ ὁποία προερχόταν ἀπὸ οἰκογένεια ἀρματολῶν. Γεννήθηκε μεσοῦσης τῆς Ἐπαναστάσεως, τὸ 1826, στὴ νῆσο Κάλαμο, ἡ ὁποία βρισκόταν ὑπὸ ἀγγλικὴ κατοχὴ. Ἦμεινε σύντομα ὀρφανὸς καὶ ἀπὸ τοὺς δύο γονεῖς του καί, στὰ ἑννέα του χρόνια, τέθηκε ὑπὸ τὴν προστασία τοῦ Κράτους «ἐνεκα τῶν πρὸς τὴν πατρίδα λαμπρῶν ἐκδουλεύσεων τοῦ πατρός του». Ἐπὶ Ὁθωνα, στάλθηκε μαζί μὲ ἑξήντα ἀκόμα ὀρφανὰ στὸ Μόναχο, ὅπου σπούδασε στὸ Ἑλληνικὸ Λύκειο καὶ στὴν Προπαιδευτικὴ Στρατιωτικὴ Σχολή. Τὸ 1842 ἐπέστρεψε στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ φοιτήσει στὴ Σχολὴ Εὐελπίδων, στὸν Πειραιᾶ. Τὸ 1846 ὁμως ἀποβλήθηκε, ἐξ αἰτίας τῆς συμμετοχῆς του σὲ στάση στὴ Σχολή. Τὸ 1848 κατατάχθηκε στὴν Ὁροφυλακὴ καὶ ἐξελίχθηκε σταδιακὰ στὴ

στρατιωτικὴ ἱεραρχία. Τὸ 1854 πῆρε μέρος στὶς ἐλληνο-τουρκικὲς συμπλοκὲς πὺ προέκυψαν μὲ τὸν Κριμαϊκὸ πόλεμο καί, στὴ συνέχεια, ἐπιδόθηκε μὲ ἐπιτυχία στὴν ἀντιμετώπιση τῆς ληστείας. Τὸ 1856 διορίστηκε διαγγελέας τοῦ βασιλέα Ὁθωνα, τὸν ὁποῖο ἀκολούθησε στὴν ἐξορία. Ἦμεινε μαζί του ἕως τὴν ἔλευση στὴν Ἀθήνα τοῦ βασιλέα Γεωργίου Α'. Τὸ 1864, ἐπιστρέφοντας στὴν Ἑλλάδα, ψηφίστηκε ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς ὑποψηφίους γιὰ τὴ θέση τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἐθνοφυλακῆς τῶν Ἀθηνῶν, ἕνα ἀκόμα σῶμα τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ πὺ εἶχε σκοπὸ τὴν προάσπιση τῆς τάξεως. Ταυτοχρόνως, ἀνέπτυξε καὶ πολιτικὴ δράση. Χρημάτισε τὸ 1865 βουλευτὴς Βάλτου, τὸ 1875 Εὐρυτανίας καὶ στὴ συνέχεια Καρδίτσας, μετὰ τὴν ἐνσωμάτωση τῆς Θεσσαλίας μὲ τὸ βασιλικὸ διάταγμα τῆς 31ης Μαρτίου 1883. Ὑπῆρξε ἀντιπρόεδρος τῆς Βουλῆς (1867-1868),

καθώς και ύπουργός Στρατιωτικῶν σὲ διάφορες κυβερνήσεις ἀπὸ τὸ 1875 ἕως καὶ τὸ 1882. Τὸ 1884 παραιτήθηκε ἀπὸ τὴ βουλευτικὴ του ἔδρα καὶ ἀφοσιώθηκε στὴ στρατιωτικὴ του σταδιοδρομία. Ἔως τὴν ἀποστρατεία του –τὸ 1886 μὲ τὸν βαθμὸ τοῦ ἀντιστρατήγου– ὑπηρέτησε σὲ σημαντικὲς θέσεις. Διορίστηκε φρούραρχος Κερκύρας καί, ἀργότερα, ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγία τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ μὲ ἔδρα τὴν Ἄρτα. Κατὰ τὶς συμπλοκὲς τοῦ 1886 ὑπῆρξε ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ στὴν Ἡπειρο καί, ἀμέσως μετὰ, ἀρχηγὸς πότε τοῦ 1ου καὶ πότε τοῦ 2ου Ἀρχηγείου Στρατοῦ μὲ μεταθέσεις στὶς ἑδρες τους, στὸ Με-

σολόγγι ἢ στὴν Ἀθήνα. Σύμφωνα μὲ σύγχρονά του δημοσιεύματα, ὑπῆρξε γενναῖος, τίμιος, μετριοπαθὴς καὶ στάθηκε ἀντάξιος τοῦ πατρικοῦ του ὀνόματος. Τὸ 1860 νυμφεύθηκε τὴν Εὐδοκία Γεωργίου Βαρβάκη καὶ ἀπέκτησαν ἕναν γιὸ καὶ δύο κόρες. Ἀπεβίωσε τὸ 1898 στὴν Ἀθήνα.

Ὁ Benjamin Mary τὸν ζωγράφισε τὸ 1842 μὲ πολυποίκιλη στολὴ καὶ σὲ ἡρωϊκὴ στάση, πὺ προσιδίαιε στὴν εἰκόνα τὴν ὁποία εἶχε ὁ ἴδιος ὁ Σπυρίδων Καραϊσκάκης γιὰ τὸν πατέρα του. ΔΚ

❖ **Σημειώσεις:** [Υπογραφή:] Σ. Γ. Καραϊσκάκης [Ἄλλο χέρι:] Le fils de Karaiskaki [B. Mary:] d'après nature / à Athènes 19 Janvier / 1842 ❖ **Πηγές:** Ἐφημ. *Τὸ Ἄστυ*, 12 Ἰανουαρίου 1886, ἀριθ. 16.

Ἀναστάσιος Μαυρομιχάλης καὶ Ἠλίας Σαλαφατίνος

[Προσωπογραφίες 43/1, 43/2]

Ἀπὸ τὴ σύγκριση τῆς ὑπογραφῆς μὲ ἔγγραφα, πὺ ἀπόκεινται στὸ Ἀρχεῖο Ἱστορικῶν Ἐγγράφων τῆς ΙΕΕΕ, προκύπτει ὅτι ὁ εἰκονιζόμενος εἶναι ὁ Ἀναστάσιος Μαυρομιχάλης. Ὁ Benjamin Mary ἐσφαλμένα τὸν ἀναφέρει ὡς Ἀντώνιο καὶ ὡς πρωτότοκο γιὸ τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη.

Ὁ **Ἀναστάσιος Μαυρομιχάλης**, γεννημένος τὸ 1799, ἦταν ὁ τριτότοκος γιὸς τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη. Ἦταν γόνος τῆς ἰσχυρῆς μανιάτικης οἰκογενείας καὶ ἡ παρουσία του ἦταν ἐμφανέστατη καὶ στὸν πόλεμο καὶ στὴν εἰρήνη. Μυήθηκε στὴ Φιλικὴ Ἐταιρεία τὸ 1818 ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ του Γεώργιο στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου βρισκόταν γιὰ τὶς ἐγκύκλιες σπουδές του. Ὄταν ξέσπασε ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση, ἦρθε στὴν Πελοπόννησο γιὰ νὰ πάρει μέρος στὶς πολεμικὲς συγκρούσεις. Σχεδὸν ἀμέσως τὸν ἔστειλε ὁ πατέρας του στὴν Τριπολιτσά ὡς ὁμηρο μαζὶ μὲ ἄλλους προκρίτους. Τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1821, μετὰ τὴν ἄλωση τῆς πόλεως, ἀπελευθερώθηκε καὶ ἐπέστρεψε στὴ Μάνη. Στὴ συνέχεια, πῆρε μέρος σὲ πολλὲς μάχες καὶ διακρίθηκε κυρίως τὸ 1826 ἐναντίον τοῦ Ἱμπραήμ, στὴ Βέργα καὶ στὸν Δηρό. Ἐπὶ Καποδίστρια, ἐντάχθηκε στὴν ἀντιπολίτευση ὅπως καὶ τὰ ὑπόλοιπα μέλη τῆς οἰκογενείας του καὶ συμμετεῖχε στὶς ἀντικαποδιστριακὲς ἐκδηλώσεις στὸ Λιμένι τῆς Μάνης. Μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ Καποδίστρια, ὥστόσο, κράτησε μετριοπαθὴ καὶ φιλειρηνικὴ στάση. Ἐπὶ Ὄθωνα, ἐντάχθηκε στὸν στρατὸ, ἐξελίχθηκε στὴν ἱεραρχία καὶ προήχθη σὲ ὑποστράτηγο. Κατὰ τὴν Ἐθνικὴ Συνέλευση τοῦ 1843-44 ἐξελέγη πληρεξούσιος Οἰτύλου καὶ τὸ 1844 βουλευτής. Τὸ 1848 διετέλεσε ὑπουργὸς Παιδείας στὴν Κυβέρνηση Γεωργίου Κουντουριώτη καί, ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριο τοῦ ἰδίου ἔτους ἕως τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1849, ὑπουργὸς Στρατιωτικῶν στὴν Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Κανάρη. Ἀπὸ τὸ 1850 ἕως τὸ 1861 χρημάτισε γεροϋσιαστής. Ἐξελέγη πληρεξούσιος καὶ στὴν Ἐθνικὴ Συνέλευση, πὺ συγκλήθηκε μετὰ τὴν ἔξωση τοῦ βασιλέα Ὁθωνα τὸ 1862. Εἶχε νυμφευθεῖ τὴ Χρυσήδα Παγώνη ἀπὸ τὴν Καλαμάτα, ἀδελφὴ

τοῦ μητροπολίτη Γερασίμου Παγώνη. Ἀπέκτησαν ἑπτὰ παιδιά. Ἀπεβίωσε τὸ 1870.

Ὁ Benjamin Mary ζωγράφισε ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἀναστασίου Μαυρομιχάλη, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Κυριακούλη. Περιλαμβάνονται στὸ «Λεύκωμα τῶν γυναικῶν». Ὁ Ἀναστάσιος ἐδῶ ἀπεικονίζεται μὲ τὸν ἀφοσιωμένο φίλο τῆς οἰκογενείας, τὸν Ἠλία Σαλαφατίνο.

Ὁ **Ἠλίας Σαλαφατίνος** γεννήθηκε μετὰ τὸ 1780 καὶ 1785 καὶ εἶχε καταγωγή ἀπὸ τὸ Οἶτυλο τῆς Μάνης. Ὑπῆρξε ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀγνοὺς καὶ ἀνιδιοτελεῖς ἀγωνιστὲς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης. Ἦταν γόνος τῆς παλαιᾶς οἰκογενείας Στεφανοπούλου. Τὰ μέλη τῆς ὑποχρεώθηκαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴ γενέτειρά τους στὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνα ἐξ αἰτίας τοπικῶν ἀνταγωνισμῶν. Ἐπαναπατρίστηκαν πολλὰ χρόνια ἀργότερα, ἀλλάζοντας τὸ ἐπώνυμό τους σὲ Κατσανός. Τὸ ἐπώνυμο αὐτό, ὅπως καὶ τοῦ Σαλαφατίνου, ἀποδίδεται ἀπὸ ὀρισμένους μελετητὲς σὲ παρωνύμια πὺ δόθηκαν στὰ μέλη τῶν οἰκογενειῶν μὲ ἀφορμὴ σωματικὰ ἐλαττώματα ἢ ἰδιαιτερότητες τοῦ χαρακτῆρα τους. Ὁ ἰσχυρισμὸς αὐτὸς δὲν ἔχει τεκμηριωθεῖ ἐπαρκῶς ἱστορικά, γεγονὸς ὅμως παραμένει ὅτι ὁ Σαλαφατίνος μὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα ὑπέγραφε καὶ μὲ τὸ ἴδιο ἦταν γνωστὸς στοὺς συγχρόνους του. Ὑπῆρξε πιστὸς σύντροφος τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη καὶ ἀφοσιωμένος σὲ ὅλα τὰ μέλη τῆς παλαιᾶς οἰκογενείας. Ἀπὸ τὴν ἑναρξὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης πρωταγωνίστησε στὶς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις μὲ σπάνιο ζῆλο καὶ γενναϊότητα.

Στὶς 17 Μαρτίου 1821, μαζὶ μὲ τὸν Ἠλία Μαυρομιχάλη, ὀρκίστηκαν ὅτι δὲν θὰ ἐπέστρεφαν στὰ σπίτια τους, παρὰ μόνον ὅταν ἡ πατρίδα τους θὰ εἶχε ἐλευθερωθεῖ. Εἰς ἐπίρρωση τοῦ ὅρκου τους, ἀποφάσισαν νὰ διατηρήσουν τὰ γένια τους ἕως τὸ τέλος τοῦ Ἀγῶνα, ἀκολουθώντας τὰ τοπικὰ ἔθιμα. Ἄλλοτε μὲ

στην Έθνική Συνέλευση του Άστρους το 1823. Ο γιός του Δημήτριος υπήρξε πληρεξούσιος στην Έθνική Συνέλευση του 1843-44. Με τη σύζυγό του Παναγιούλα απέκτησε έξι γιούς και τουλάχιστον μία κόρη, ή οποία ονομαζόταν Μαρούσα και ήταν σύζυγος Δημητρίου Α. Μιαούλη. Απεβίωσε το 1853.

Ο Benjamin Mary τον συνάντησε στο νησί του σε ηλικία περίπου εβδομήντα τριών ετών και τον απεικόνισε μαζί με τον συνονόματο έγγονό του, πιθανότατα παιδί του γιού του Έλευθερίου (1819-1899). IB

❖ **Περιγραφή:** κομμένο στην αριστερή και στη δεξιά πλευρά ❖ **Σημειώσεις:** [Υπογραφή:] ζαμάτης Ν. μπουντούρη [Άλλο χέρι:] Stamati Nikolaos Boudouris – Σταμάτης Ε. Σ. Ν. Μπουντούρης / Stamati E. S. N. Boudouris. [B. Mary:] d'après nature / à Hydra 29 Juillet 1842 ❖ **Πηγές:** Βάρδα, δ.π.

Ευθύμιος ιερομόναχος

[Προσωπογραφία 65]

Γεννήθηκε γύρω στο 1781 και καταγόταν από την Κωνσταντινούπολη. Δεν γνώριζε πολλά γράμματα και αυτό φαίνεται από την υπογραφή του. Είχε ένταχθεί στο Μοναχολόγιο της Μονής Προφήτου Ηλίου της Ύδρας το 1813. Υπήρξε εκ των

«Κολλυβάδων» μοναχών, οι οποίοι προέρχονταν από το Άγιον Όρος, και στελέχωσαν τη Μονή, ή οποία ιδρύθηκε εκείνη τη χρονιά. Ήταν ο ήγούμενος της Μονής, όταν ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης φυλακίστηκε εκεί. ΧΓΔ

❖ **Σημειώσεις:** [Υπογραφή:] ήγούμενος της εν ύδρα μονής του προφήτου / Ηλίου ευθύμιος ή έρομοναχος [Άλλο χέρι:] Euphémios Supérieur du monastère de S' Elie / à Hydra. [B. Mary:] d'après nature / à Hydra 31 Juillet 1842 ❖ **Πηγές:** Τόμπρος 2019, δ.π., σελ. 207.

Λάζαρος Κουντουριώτης

[Προσωπογραφία 66]

Γεννημένος το 1769, υπήρξε μία από τις σημαντικότερες πολιτικές φυσιογνωμίες της Ελληνικής Επανάστασης. Δεν πήρε, ωστόσο, ποτέ μέρος σε μάχη, δεν πολιτεύθηκε και δεν κατέλαβε δημόσιο αξίωμα. Πλοιοκτήτης – από τους πλουσιότερους στην Ύδρα – αναδείχθηκε σε έναν από τους βασικούς οικονομικούς υποστηρικτές του Αγώνα. Αναγνωριζόταν από τους Ύδραίους ως πρώτος ανάμεσα στους προκρίτους, απολάμβανε τον γενικό σεβασμό των συγχρόνων του, ενώ επηρέαζε την πολιτική ζωή του τόπου μέσω του αδελφού του Γεωργίου. Η κήρυξη της Ελληνικής Επανάστασης στην Ύδρα συνάντησε αρχικά την αντίθεση του Λαζάρου Κουντουριώτη και των υπολοίπων προκρίτων. Ο συγκεκριμένος πάντως άλλαξε σύντομα γνώμη. Μαζί με τον αδελφό του Γεώργιο, αποδέχθηκε και στήριξε τον Αγώνα με όλες του τις δυνάμεις, τόσο με σημαντικές οικονομικές προσφορές, όσο και με την παραχώρηση πλοίων για την ενίσχυση της ελληνικής ναυτικής δυνάμεως. Δαπάνησε τελικά το μεγαλύτερο μέρος της περιουσίας του για τους σκοπούς του Αγώνα. Στη διάρκεια του έμφυλου πολέμου, ήρθε σε πλήρη αντίθεση με τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη. Συμμετείχε επίσης στη διαχείριση του αγγλικού δανείου του

1824, γεγονός που ενίσχυσε τη δύναμη και την επιρροή του και έξω από τα στενά πλαίσια της Ύδρας. Υπήρξε από τους πρωτεργάτες του αντικαποδιστριακού κινήματος, καθώς η Ύδρα εξελίχθηκε σε πυρήνα της αντιπολιτεύσεως, με στόχο την ανατροπή του Κυβερνήτη. Το 1844 ο Όθων τον διόρισε γεροϋσιαστή, τιμητικό αξίωμα που διατήρησε έως το τέλος της ζωής του, το 1852.

Ο Λάζαρος Κουντουριώτης πέρασε τη ζωή του μαζί με την οικογένειά του στην οικήα του στην Ύδρα. Εκεί έγιναν πολλές και σημαντικές συσκέψεις για σοβαρά θέματα της Ελληνικής Επανάστασης και εκεί δέχθηκε την επίσκεψη προσωπικοτήτων της εποχής, περιηγητών, φιλελλήνων, του βασιλικού ζεύγους Όθωνα και Αμαλίας και άλλων. Εκεί προφανώς τον επισκέφθηκε και ο Benjamin Mary, ο οποίος τον απέδωσε κατά μέτωπον (en face), σε αντίθεση με όλες τις άλλες γνωστές απεικονίσεις του Κουντουριώτη. Σε όλες τις προσωπογραφίες του εικονίζεται με κάλυμμα στο δεξί του μάτι. Σύμφωνα με κάποια πηγή ήταν πράγματι μονόφθαλμος εξ αίτιας οικογενειακής συγκρούσεως, που ήταν σχετική με έρωτική υπόθεση.

Σύμφωνα όμως με τη μαρτυρία του πρέσβευς Ανδρέου Λαζ. Κουντουριώτη, δισεγγονού του Γεωργίου Κουντουριώτη και ταυτοχρόνως του Δημητρίου Καλλέργη, δεν ήταν μονόφθαλμος, αλλά είχε γεννηθεί με την ιδιότυπη γενετική ανωμαλία των οφθαλμών διαφορετικού χρώματος, κάτι αρκετά σύνηθες κυρίως στους βορείους λαούς. Είχε ένα μάτι καστανό και το άλλο γαλαζοπράσινο, δηλαδή είχε έτεροχρωμία ίριδος, φαινόμενο γνωστό και παρατηρημένο από την αρχαιότητα. Λέγεται ότι το φαινόμενο παρουσίαζαν ο Μέγας Αλέξανδρος και ο Αριστοτέλης. Αυτό όμως στους ναυτικούς κύκλους, γνωστούς για τις δεισιδαιμονίες τους μέχρι και τον 19ο αιώνα, ήταν «κακοσημαδιά» ή γρουσουζιά για την τύχη του πλοίου, δεισιδαι-

μονία που δεν ήταν μόνον ελληνική. Έπομένως εμφανιζόταν ως μονόφθαλμος για να μην επιδράσει αρνητικά μία φυσική ιδιοτυπία του στην πορεία των ναυτιλιακών του υποθέσεων. Σε κάποιες προσωπογραφίες του εικονίζεται με κάλυψη του αριστερού οφθαλμού, φαίνεται όμως ότι μάλλον πρόκειται για κατοπτρική αντιγραφή του γνωστού πίνακος του Δημητρίου Τσόκου.

Έχει ενδιαφέρον το σχόλιο –μάλλον του βέλγου διπλωμάτη– ότι ο Λάζαρος Κουντουριώτης ήταν έσωστρεφής και κλειστός χαρακτήρας. IB

❖ **Σημειώσεις:** [Υπογραφή:] λάζαρος κουντουριώτης [Άλλο χέρι:] Lazaro Conduriotti / l'un des principaux meneurs pour l'indépendance / de la Grèce n'ayant voulu occuper aucun emploi / et n'étant jamais sorti d'Hydra, caractère / en dedans. [31:] Juillet 1842 ❖ **Πηγές:** Αρχεΐα [...] Κουντουριώτου, ὁ.π. – ΙΕΕΕ, *Η ιστορική οικία Λαζάρου Κουντουριώτη*, Ύδρα, Αθήνα 2002.

Κωνσταντίνος Βώκος

[Προσωπογραφία 67]

Ήταν Ύδραϊος από την πολυπληθή ναυτική οικογένεια Βώκου, ή οποία ξμεινε γνωστή για το διάσημο μέλος της Ανδρέα Μιαούλη. Ο Benjamin Mary συνάντησε τον Κωνσταντίνο Βώκο τον Ιούλιο του 1842 στην Ύδρα. Έντυπωσιάστηκε από το παρουσιαστικό και τον απεικόνισε με κάθε λεπτομέρεια ως «ύδραϊο δανδή». Τόνισε τόσο τη νησιώτικη φορεσιά με το φέσι, τη φαρδιά βράκα, το ζωνάρι και τον λαιμοδέτη, όσο και το ύφος του.

Στενά δεμένος με την οικογένεια του πατέρα του Μιαούλη, του Δημητρίου Βώκου, ήταν ο ψυχογιός τους Μητρος (Δημήτρης) Γερακίτης-Βώκος, έμπειρος ναυτικός. Στα Αρχεΐα του νησιού, ανάμεσα στα παιδιά του Μητρος αναφέρεται και ο Κωνσταντής, που είναι πιθανώς ο εικονιζόμενος.

Έξ ίσου πιθανό είναι ο εικονιζόμενος να ταυτίζεται με τον Κωνσταντίνο Δημ. Βώκο (1801-;) τον έγγονό του Άθανασίου, αδελφού του Ανδρέα Μιαούλη. Ο τελευταίος ήταν υποπλοίαρχος και ναυμάχος και υπηρέτησε υπό τους Γ. Σαχίνη (1789-1864), Έμμ. Μιαούλη (1812-1871) και άλλους. IB

❖ **Σημειώσεις:** [Υπογραφή:] Κωνσταντίνος Βόκος [Άλλο χέρι:] Voicos Dandy hydriote [μάλλον B. Mary:] Juillet 1842 ❖ **Πηγές:** Κ. Αδαμοπούλου και Α. Ν. Πρασά, *Ανδρέας Μιαούλης (1769-1835). Από την υπόδουλη ως την ελεύθερη Ελλάδα*, Αθήνα 2003, σελ. 98. Επίσης, γενεαλογικός πίνακας του γένους Βώκου-Μιαούλη, μεταξύ των σελίδων 112-113.

Frà Giovanni Batista

[Προσωπογραφία 68]

Σύμφωνα με όσα είναι γνωστά, το μοναστικό τάγμα των Καρμηλιτών δεν είχε ιδιαίτερη δράση στον ελληνικό χώρο. Από την εποχή του Μπαρόκ υπήρχε το τάγμα των Carmelitani Scalzi ή τάγμα των Ανυποδήτητων Καρμηλιτών. Το είχε ιδρύσει η Αγία Τερέζα της Άβιλα και το αποτελούσαν δύο ανεξάρτη-

τες ομάδες και, στη συνέχεια, δύο ανεξάρτητα τάγματα. Οί Carmelitani Scalzi αναγνωρίστηκαν ως ανεξάρτητο τάγμα το 1593, με βούλα του πάπα Κλήμεντος Η'. Πρώτος άρχηγός του τάγματος ήταν ο Nicolò di Gesù Maria Doria. Το τάγμα εξακολουθεί να υπάρχει.

ΕΘΝΙΚΟ
ΙΣΤΟΡΙΚΟ
ΜΟΥΣΕΙΟ